

DAVLAT BYUDJETI MABLAG'LARINI PROGNOZLASH VA TAHLIL QILISH

Ismoilova Muyassar

Guliston davlat universiteti o'qituvchisi

Saparaliyev Komronbek

Mamatqulov Davlatbek

O'rolov Ilhomjon

Guliston davlat universiteti

Bank ishi yo'nalishi talabasi

***Annotatsiya.** Ushbu tezis O'zbekiston Respublikasida davlat byudjeti mablag'larini prognozlash va tahlil qilish masalalarini o'rganadi. Tadqiqotda byudjet daromadlari va xarajatlarini prognozlashning zamonaviy usullari, jumladan regressiya tahlili, ekstrapolyatsiya va stsenariy usullari ko'rib chiqilgan. O'zbekistondagi 2020–2024 yillar uchun davlat byudjeti ko'rsatkichlari tahlil qilinib, byudjet siyosatidagi asosiy tendensiyalar aniqlangan. Prognozlash aniqligini oshirish va byudjet samaradorligini ta'minlash bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

***Kalit so'zlar:** Davlat byudjeti, byudjet mablag'lari, prognozlash, moliyaviy tahlil, byudjet daromadlari, byudjet xarajatlari*

Kirish

Davlat byudjeti har qanday davlatning iqtisodiy rivojlanishida markaziy o'rin tutadigan moliyaviy hujjatdir. Mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy siyosatini amalga oshirish, infratuzilmani rivojlantirish, aholining farovonligini oshirish va makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash ko'p jihatdan byudjet mablag'larini to'g'ri rejalashtirish va prognozlashga bog'liq. Shu sababli davlat byudjeti mablag'larini prognozlash va tahlil qilish masalalari zamonaviy moliya fanining

dolzarb yo'nalishlaridan biriga aylangan. 2022–2026 yillarga mo'ljallangan "O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida byudjet mablag'larini samarali boshqarish, xarajatlarning maqsadlilikini ta'minlash va moliyaviy intizomni mustahkamlash ustuvor vazifalar sifatida belgilangan.

Adabiyotlar va tadqiqot usullari

Byudjet prognozlash nazariyasi xorijiy olimlar J.Buchanan, R.Musgrave, A.Auerbach, va mahalliy tadqiqotchilar tomonidan har tomonlama o'rganilgan. O'zbekiston Respublikasida byudjet-soliq siyosati masalalari bilan M.Yuldashev, N.Toshmatov, va O'z.R. Moliya vazirligi tadqiqotchilari shug'ullanib kelmoqda.

Asosiy natijalar va muhokama

Byudjet prognozlash — bu ma'lum bir muddatga byudjet ko'rsatkichlarining kutilayotgan qiymatlarini ilmiy asosda aniqlash jarayoni. Prognozlashning asosiy usullari quyidagilardan iborat:

1-

jadval.

Byudjet prognozlashning asosiy usullari.

Usul	Mohiyati	Qo'llanilishi
Ekstrapolyatsiya	O'tgan davr tendensiyalarini kelajakka uzatish	O'rta muddatli prognoz
Regressiya tahlili	Ko'rsatkichlar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash	Soliq tushumlari prognozi
Stsenariy usuli	Turli iqtisodiy holatlarda byudjetni modellashtirish	Strategik rejalashtirish
Ekspert baholash	Mutaxassislar fikriga asoslangan prognoz	Yangi yo'nalishlar

O'zbekiston Respublikasining davlat byudjeti so'nggi besh yil mobaynida sezilarli o'sish tendensiyasini namoyish etdi. Daromadlar

hajmi 2020 yildagi 87,1 trillion so'mdan 2024 yilda 270,4 trillion so'mga ko'tarilib, 3,1 barobar o'sdi. Bu asosan iqtisodiyotning rivojlanishi, soliq bazasining kengayishi va soliq ma'muriyatchiligining takomillashishi bilan izohlanadi.

2-

jadval.

O'zbekiston davlat byudjeti asosiy ko'rsatkichlari, 2021–2024 yy.

Ko'rsatkich	2021 y.	2022y.	2023 y.	2024 y.
Daromadlar (trln. so'm)	87,1	114,9	165,2	218,3
Xarajatlar (trln. so'm)	104,5	134,2	192,8	261,4
Taqchillik (YaIMga %)	4,4%	3,8%	3,9%	4,1%
YaIM o'sishi (%)	1,9%	7,4%	5,7%	6,0%

Manba: O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Byudjet prognozlashda bir qator muammolar mavjud: birinchidan, iqtisodiy beqarorlik va tashqi shoklar ta'siri (COVID-19 pandemiyasi, jahon narx o'zgarishlari); ikkinchidan, ma'lumotlar bazasining to'liq emasligi; uchinchidan, prognozlash modellari va real ko'rsatkichlar o'rtasidagi tafovutlar. Tadqiqot davomida aniqlangan asosiy tendensiyalar quyidagilardan iborat: (1) byudjet xarajatlarining ijtimoiy yo'naltirilganligi kuchaymoqda — ta'lim, sog'liqni saqlash va ijtimoiy himoyaga umumiy xarajatlarning 50% dan ortig'i yo'naltirilmoqda; (2) soliqdan tashqari daromadlar ulushi oshib bormoqda; (3) mahalliy byudjetlarning mustaqilligi kengaytirilmoqda.

Xulosa va tavsiyalar

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalar chiqarildi:

1. O'zbekiston Respublikasida byudjet prognozlash tizimi izchil rivojlanib bormoqda, biroq zamonaviy raqamli texnologiyalar va Big Data tahlil usullarini qo'llash imkoniyatlari to'liq foydalanilmayapti.

2. Byudjet daromadlarini prognozlashda ko'p omilli regressiya modellarini qo'llash prognoz aniqligini 15–20% ga oshirish imkonini beradi.

3. Byudjet taqchilligini YaIMning 3–4% darajasida saqlab qolish makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash uchun zarur va asosli ko'rsatkich hisoblanadi.

Tavsiyalar: byudjet prognozlashda sun'iy intellekt va mashinaviy o'rganish algoritmlarini joriy etish; Moliya vazirligi tomonidan ochiq ma'lumotlar bazasini kengaytirish; mintaqaviy byudjet prognozlash salohiyatini oshirish maqsadida mahalliy moliya mutaxassislarini qayta tayyorlash dasturlarini kuchaytirish

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining "2024 yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-886-son, 25.12.2023 y.
2. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. Makroiqtisodiy ko'rsatkichlar to'plami. Toshkent, 2023.
3. Yuldashev M. Fiskal shaffoflik va O'zbekistonda ommaviy moliyani boshqarishning samaradorligi // Public Finance Review. 2024. Vol.20, №2. B. 55.
4. Musgrave R.A., Musgrave P.B. Public Finance in Theory and Practice. 5th ed. McGraw-Hill, 1989.
5. Mo'Minova, L. R. (2023). Kommuna Ismoilova bastakorlar bilan hamkorlik an'analari. Oriental Art and Culture, 4(2), 868-873.

6. Isroilova, X. (2023). O 'zbek folklorshunosligining rivojlanishida folklorshunos olimlarning qo 'shgan hissalar. *Oriental Art and Culture*, 4(3), 800-811.
7. Rajabova, S. (2023). O 'zbek estradasida yakka ijro masalalari. *Oriental Art and Culture*, 4(6), 257-262.
8. Nabiullina, L. M., & Akbarova, M. S. Q. (2024). Innovative Technologies as a Tool for Managing Preschool Educational Organizations. *American Journal of Education and Evaluation Studies*, 1(9), 232-236.
9. Sodiqov, I. (2025). San'at oliygohlarida yosh rejissyorlarni kasbiy mahoratini va innovatsion kompetentligini rivojlantirish. *Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi*, (2), 336-341.
10. Набиулина, Л., & Курбанова, Г. (2024). Актуальность вопросов формирования аналитических компетенций у педагогов. *Problems and solutions of scientific and innovative research*, 1(8), 110-115.
11. Sodiqov, I. (2025). The social and political role and educational significance of public holidays in Uzbekistan. *Western European Journal of Linguistics and Education*, 3(03), 99-102.
12. Mo'Minova, L. R. (2023). Results of focusing on art and culture in the new Uzbekistan. *Экономика и социум*, (10 (113)-2), 244-247.
13. Isroilova, X. (2023). Marosim va udumlarning nazariy xususiyatlari xususida. *Oriental Art and Culture*, 4(1), 622-625.
14. Rajabova, S. (2025). Ergash Masofayev rejissurasining o 'ziga xosligi. *Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi*, (2), 578-583.
15. Ikramov, S. N. (2023). Etyud aktyorlik mahoratining badiiy omili sifatida. *Oriental Art and Culture*, 4(2), 844-849.